

DRAWINGS

Cirkels van herinnering

*“Form is no longer about objects; it’s about the internal forces shaping their organisation.”*¹

Hoe eer te betonen aan klanken uit de kosmos? Een componist ontwerpt een muzikaal memento, een choreograaf verbindt ze met de nanokosmos van het menselijk lichaam, de toeschouwer baadt in hun multisensorische ruimte. In *DRAWINGS* brengt choreograaf Marc Vanrunxt de kosmische oerenergie van pulsars heel dichtbij, samen met vier dansers en zes percussionisten van Slagwerk Den Haag, op composities van Gérard Grisey en Hugo Morales Murguía.

Mystiek en wetenschap

In lang vervlogen tijden puurde wiskundige en mysticus Pythagoras uit de hemelverschijnselen zijn *Muziek der Sferen*, zo vertelt althans het verslag dat vijf eeuwen later volgde. Astrofysici nu ontlokken klanken aan de kosmos met behulp van enorme radiotelescopen. In 1967 vingende ze voor het eerst geluid op. Ze vermoedden signalen van buitenaards leven, maar het bleek te gaan om radiogolven uit resten van sterrenexplosies, samengebond in kleine neutronensterren. Pulsars, zo noemden ze hen. Enkele jaren geleden publiceerde het Britse Jodrell Bank Centrum voor Astrofysica in Manchester een geluidsopname van 22 pulsars uit één sterrenconstellatie – te beluisteren op <http://www.jb.man.ac.uk/pulsar/Education/Sounds/>.

En ja, de hemel maakt muziek.

Pulsars zijn energiebommen. Eén theelepel van hun massa weegt in aardse termen een miljard ton. Met hun doorsnede van gemiddeld 15 kilometer draaien ze in nanoseconden om hun eigen as. Die rotatiesnelheid zorgt samen met hun extreme dichtheid voor duizelingwekkende magnetische krachten. Voor lichtbakens als kosmische vuurtorens. En, voor dat pulserende geluid, waaraan ze hun naam danken.

De Franse astrofysicus Jean-Pierre Luminet beschrijft het als een doffluisterende klank, te vergelijken met een verborgen machine in een verre uithoek van een fabriek. Elk op eigen ritme want pulsars roteren op hoogsteigen snelheid - maar hun regelmaat doet niet onder voor een atoomklok. Metronomen van de ruimte worden ze genoemd, behoeders van de tijd.

Muzikaal schrijven

Luminet komt in contact met een componist, de Fransman Gérard Grisey (1946-1998). Deze was gefascineerd geraakt door de klank van pulsars via een bevriend wetenschapster. De variatie en regelmaat van hun pulsgeluiden inspireert hem in 1989 tot een compositie rond ritme en slaginstrumenten, *Le Noir de l’Etoile*. In deze klankinstallatie laat hij het draaitempo van twee specifieke pulsars het tijdsverloop van de compositie aansturen: pulsar Vela (11,2 rotaties per seconde) en de tragere PSR B0329+54 (0,74 rotaties per seconde). Van Vela, die alleen in het zuidelijk halfrond waarneembaar is, ontfutselt Grisey aan een Australische astrofysicus een geluidsopname van 30 minuten. De tweede is hoorbaar in het noordelijk halfrond via de enorme radiotelescoop van Nançay, in Midden-Frankrijk. Daar bemiddelt Luminet. Bij leven kreeg Grisey hun team van astrofysici zo ver dat

---

¹ Cecil Balmond (bouwkundig ingenieur, designer, kunstenaar, denker)
<http://www.balmondstudio.com/approach.php>

Le Noir de l'Etoile uitgevoerd werd op het moment dat pulsar B0329+54 in *real time* het tempo kon aangeven. Dat gebeurde via een rechtstreekse verbinding, in de concertzaal te beluisteren. Prachtig concreet.

Naast de muziek tekende Gérard Grisey destijds ook de scenografische ruimte uit bij zijn compositie. Hij plaatste de slaginstrumenten en geluidsboxen rondom het publiek, en liet een kosmisch lichtplan ontwerpen. Zo creëerde hij met *Le Noir de l'Etoile* een muzikaal schrijn voor de duizenden lichtjaren oude pulsarklanken, hier en nu, tussen een onmetelijk verleden en een verre toekomst.

Match made in heaven

Komt een choreograaf, de Belg Marc Vanrunxt. In zijn choreografisch oeuvre dat intussen 40 jaar overspant, staat ruimtelijkheid centraal en de verbinding van het dansende lichaam met de kosmos. Onmiddellijkheid, tijdsduur en herinnering zijn nog sleutelwoorden. Vaak laat hij in zijn werk vreemde lichamen en ingrepen toe die hem dwingen de controle los te laten. Net als Gérard Grisey inzoomt op kleuren en kwaliteiten van klank, doet Vanrunxt dat met kwaliteiten en intensiteit van beweging.

Een *match made in heaven* dus, vond vorig seizoen ook Concertgebouw Brugge - voor hun themaweek rond kunst, wetenschap en kosmos. Vanrunxt kreeg opdracht voor een choreografie op *Le Noir de l'Etoile* in een uitvoering door Slagwerk Den Haag. De jonge componist/sonoloog Hugo Morales Murguia mocht een antwoordcompositie toevoegen, met zonnepanelen en een roterend lichtbak als instrumenten.

Net als in de muziek brengt Marc Vanrunxt in *DRAWINGS* het wetenschappelijk denken rond de kosmos terug naar de onbevattelijkheid van metafysica en kunst. Voor *DRAWINGS* nodigde hij vijf natuurkrachten op dansvlak uit, die hij in het werkproces zo weinig mogelijk stuurde. Een non-choreografie noemt hij deze creatie daarom. Zijn opdracht aan de dansers was om de muziek te bezielen vanuit hun hoogsteigen bewegingsidoom, hier en nu. Zo trekken ze ook Grisey's kosmische *real time*-idee door. Wat Vanrunxt doet is een optimale omgeving creëren voor open verbindingen: met de muziek, met de fysieke nanokosmos van elk individueel danser en voor resonantie met de toeschouwer. De somberte van Grisey's oorspronkelijke lichtontwerp heeft hij niet behouden. Zijn vaste lichtdesigner, Stef Alleweireldt, ontwierp een lichtplan met een dubbele transformatie van helder naar donker, zowel in de podiumtijd als -ruimte. Kunstenaar Koenraad Dedobbeleer voegde er kleurrijke beeldende objecten aan toe.

Rijke ruimte

Komt een toeschouwer, ondergetekende, door de choreograaf gevraagd om de nanokosmos van haar brein af te speuren naar echo's van de eerste opvoering. Een verslag:

4 april 2019, 20u - avant-première DRAWINGS :

Plaats van afspraak: de artiesteningang van Concertgebouw Brugge. Van daar af begeleidt een medewerkster ons door het soort gangenlabyrint waar theaters een patent op hebben. Wie achterblijft is voorgoed verloren. Onder de genodigden heerst de gezellige drukte van weerzien: velen kennen elkaar. Onze eerste halte is, verrassend genoeg, de Kamermuziekzaal.

We verspreiden ons doorheen de hoge ruimte. Ik hou van deze zaal, vanwege de uitmuntende akoestiek, maar ook door de indeling die doet denken aan een Elizabethaans theater. Je kan beneden blijven, rond de vierkante vloer, of in spiraal doorlopen naar een van de drie hogere galerijen om van daaraf zittend of staand over de reling neer te kijken op de actie. Strak in het pak en in gelid houden beneden vier performers zich klaar tussen futuristisch uitzijnde panelen. Zijn dit dansers?

Wanneer ze zich beginnen te verplaatsen in geometrische patronen, stuurt de geringste van hun bewegingen geluid aan. Of is het omgekeerd? Uit hun patronen en metalen klanken ontstaat een abstracte sfeer, geaccentueerd door de grijzen van de ruimte en hun sobere kostuums. Pas aan het eind van de avond hoor ik dat ze leden zijn van Slagwerk Den Haag, in een compositie van sonoloog Hugo Morales Murguia. Onverwacht, en toch ook niet, als je weet dat Marc Vanrunxt in zijn eigen voorstellingen graag een lange intro inbouwt, zodat de toeschouwer kan afstemmen op zijn wereld. Er blijkt dat het oorspronkelijke plan was om de dansers mee te nemen naar dit deel van DRAWINGS, maar uiteindelijk hield de choreograaf het bij bewegingsadvies.

Onzeker over wat volgt, loop ik opnieuw in serpentine mee door een limbo vol beslotenheid, obstakels en complexe machinerieën. De overgang naar de grote podiumruimte krijgt zo iets van een intrede met hemelse allure. Er heerst paradijselijke helderheid, met kleurrijke accenten hoog in het podiumuitspannel. In een grote, warm belichte cirkel staan stoelen klaar, losjes en in steeds wijdere cirkels. Welke de beste kijkrichting wordt valt voorlopig niet uit te maken want aan de zijkanten heeft het licht een aantal nissen gehouwen uit het duister. De zwarte wanden ertussen kan je alleen maar vermoeden. In elk van deze nissen wacht een percussionist onder spotlicht achter een indrukwekkende batterij slaginstrumenten.

Op goed geluk kies ik een stoel, voel blijde verwachting. Aan de overkant van de cirkel herken ik twee dansers/choreografen die ooit op een andere compositie van Grisey dansten. Hun houding is neutraal, gesloten zelfs. Armen gekruist, benen over elkaar gevouwen. Straks zie ik hen opensmelten, onontkoombaar.

Want DRAWINGS is onweerstaanbaar. Een openbarstend universum van klank, ritmes, gongs, bellen, houten, adem. Wind en werveling tussen de stoelen, zweepende haren tegen je schouder. Geuren en blikken. Je rug luisterend naar de hitte van een wild danserslijf terwijl een ander zen voor je uitschrijdt. In je ooghoek een percussionist in opperste concentratie. De expressie van een toeschouwer die je wil blijven volgen. Een oefening in perifeer waarnemen. Vanuit hun alkoven leiden sjamanen op percussie een dionysische roes in van wervelend geluid. Maar eerst hun trage intro. Een slagarm die elke nanoseconde van een verdwijnende klank volgt.

Daarnaast de klankkleur van elke danser. Het onverwachte verschijnen van Marc Vanrunxt uit een donkere verte, het privilege om hem in deze setting mee op de vloer te zien. De jonge Nathan Ooms inventief, met kwikzilveren bewegingsmateriaal. De ingetogen elegantie van Lise Vachon, haar bleke huid tegen rode haren uitwaaiierend als een halo. De compromisloze vurigheid van Georgia Vardariou die lagen van aangeleerde beweging weg krabt en op lava stoot. Peter Savel, rots in de branding. Elke danser een pulsar op eigen ritme, gedragen door de ritmes van het slagwerk. De energie die ze samen op gang brengen, magnetiseert.

Na afloop voelt de ruimte opgeladen. Al mijn zintuigen en cellen staan op scherp, stralende gezichten rondom. Ik voel me bevoorrecht. Op de vloer is er tijd om na te praten.

Pas bij het uitwerken van deze nota's lees ik meer over de opzet van Gérard Grisey met 'Le Noir de L'Etoile'. Het blijkt verslavende lectuur. Dat ten tijde van Grisey er slechts enkele honderden pulsars bekend waren, terwijl er nu al duizenden opgelijst zijn. Hoe ze bestaande modellen van de fysica tarten. Dat pulsars onwaarschijnlijke snelheden ontwikkelen waarmee sommige zichzelf buiten het ons bekende universum katapulteren - ofwel hier als een jojo blijvend op en neer gaan. Ook hun metaforische kracht beklijft.

*Lieve Dierckx
Antwerpen, 6 januari 2020.*